

Relatoria d'Andrea López López

Obrir el museu, fer comunitat.

La participació entesa com a element clau per a la construcció de museus més significatius per a les comunitats.

Amb aquest plantejament de partida, les XXXVII Jornades de la Xarxa de Museus Locals, van aglutinar un total de deu experiències de professionals del sector, tant locals com internacionals, amb una taula rodona de cloenda. Es van compartir coneixements i aprenentatges obtinguts, i es va generar un espai de reflexió sobre la transformació que han de seguir els museus en les relacions que mantenen amb la comunitat.

Aquesta gran metamorfosi dels centres museístics, del cànnon après i replicat, cap a aquest nou model, és un camí ple de preguntes, dubtes i fins i tot neguits. Actualment, estan ressonant dins de les parets de molts equipaments culturals i, tal com es pot presumir, requereix d'una necessitat d'avaluació constant amb l'objectiu d'esdevenir espais de diàleg, participatius i inclusius. Llocs on no només la comunitat n'és l'espectadora, sinó on també hi esdevé l'actriu de les pràctiques, polítiques i projectes que la institució duu a terme.

La reivindicació dels museus com agents actius, en la conformació de comunitat i en la garantia dels drets culturals, va ser amb la que Pau González Val, president delegat de l'Àrea de Cultura de la Diputació de Barcelona, va donar el tret de sortida a les jornades d'enguany.

Aquesta idea va quedar notablement recollida a través de la metàfora emprada al llarg del seu discurs, que havia formulat Gustav Mahler, "*La tradició no és l'adoració de les cendres, sinó la preservació del foc.*"

La tradició, en aquest cas sinònim de patrimoni cultural, és l'element capaç de generar significat i cohesió social. Per tal de "preservar el foc", els museus han de continuar aprofundint en la seva connexió amb la comunitat. Així doncs, aquestes jornades van ser l'escenari idoni on formular noves preguntes per contribuir a reforçar el paper dels museus locals com a espais de cultura, participació i transformació social.

Espais d'activitat o agents de transformació? Els equipaments culturals com a infraestructures socials i comunitàries

Ponència d'Ismael Blanco

Ismael Blanco va presentar-nos el marc teòric sobre el qual la resta de ponències, en perfecta harmonia i tàndem, van esdevenir la pràctica dels fonaments i preceptes que tan sintèticament i, alhora, estructuradament va exposar.

Partint del concepte d'infraestructura social, entesa com el conjunt d'espais, d'equipaments i d'organitzacions que afavoreixen la trobada, la creació de vincles i la cohesió comunitària, va fer reflexionar el públic sobre la funció dels museus dins d'aquest concepte. Quin paper tenen els espais patrimonials en els processos de segregació urbana? De quina manera afecta les desigualtats socials? Quins tipus de vincles té amb els col·lectius? Quins en genera? Afavoreix les relacions entre les comunitats? Són algunes de les qüestions que va dirigir-nos.

Ismael Blanco va mostrar la manera en què els museus poden actuar com entorns de relació, inclusió i tramit d'un teixit social i contribuir a reforçar el sentiment de pertinença, la confiança social i la capacitat col·lectiva d'afrontar situacions de crisi. En aquest sentit, els museus deixarien de ser únicament sales d'exposicions per convertir-se en agents actius de cohesió social i de desenvolupament comunitari.

Ens va recordar, però, que les desigualtats socials també es manifesten en l'àmbit cultural. Aquesta idea, incòmoda d'acceptar, contraposa l'ideal, sovint assumit, que els equipaments culturals són per definició espais oberts i accessibles per a tothom. La seva anàlisi va convidar els espectadors, que ben atents vàrem seguir cada paraula de la seva exposició, a preguntar-nos fins a quin punt els públics dels museus representen realment la diversitat social dels territoris on s'ubiquen.

En aquest cas, no només va llençar una pregunta a l'aire sinó que també va oferir-ne una resposta, el model de les "5 P": públics, pròxims, polivalents, proactius i participatius. Un model a posar en pràctica per a orientar l'acció dels museus i formalitzar-lo com a un equipament comunitari; on destaca l'existència d'espais de trobada, on s'afavoreixen les interaccions entre col·lectius diversos i s'hi implica la ciutadania en els processos i desenvolupament d'activitats del museu. Però, en aquest model no tot són llums i colors. Ismael Blanco va retornar-nos a la realitat, allunyant-nos d'aquesta mirada "teòrica", per destacar-ne allò que grinyola i que ha de ser de ser considerat. El model ens mostra el que ens agradaria ser i tenir: la gran capacitat transformadora de les nostres institucions. No obstant això, no planteja les limitacions estructurals que hi ha de partida als museus locals i que en poden constrènyer aquesta capacitat. Molts museus locals operen amb equips reduïts, pressupostos limitats i una elevada càrrega de tasques tècniques que els impedeixen, en moltes ocasions, assumir les responsabilitats que implica aplicar aquest model sense haver-hi un reforç de recursos disponible.

Com ho fem per no desgastar les comunitats amb qui interactuem? De quina manera, per no ofegar-les en procediments i clàusules, en un context en què cada cop es tendeix més cap a una burocratització extenuant? Quin paper juga l'entorn virtual en aquestes infraestructures socials? Van ser algunes de les preguntes que els assistents van dirigir al ponent.

Les reflexions amb què va finalitzar la seva presència a l'escenari, van girar entorn de la relació entre les institucions i les formes d'organització comunitària. Les administracions, delimitades pel seu propi *modus operandi*, tendeixen a interactuar amb les entitats més formalitzades, mentre que moltes formes emergents de participació i associacionisme queden fora dels canals habituals. Això evidencia una problemàtica recurrent entre la voluntat de fomentar la intervenció ciutadana, per part dels museus, i el risc que els processos institucionals acabin condicionant o, fins i tot, aturant les dinàmiques comunitàries que pretenen impulsar.

Com a tancament, Ismael Blanco va reivindicar el valor de les relacions presencials en un context marcat per la digitalització de la vida social. El museu és l'espai físic de trobada però s'han de trobar formes d'articular la presencialitat amb els nous entorns digitals; no només per connectar amb els públics més joves, sinó per trobar el nostre lloc en aquestes noves formes de relació social emergent.

Les Cases Barates del Bon Pastor: entre el museu i el barri

Ponència de Carles Garcia i Josep Ma Romero

Fa temps que se'n parla. No és un tema que ens agafa per sorpresa, fa anys que realitzem programes, accions, treballs... que han incorporat les veus de les comunitats. Però és només el començament. S'ha de continuar en aquest camí. Encara estem lluny d'un panorama ideal. Estem traçant unes noves metodologies, amb resultats moltes vegades incerts, i on les interaccions amb les grups participants poden esdevenir complexos i fins i tot poden donar pas a conflictes, alguns de nous, per als quals encara no tenim fórmules per a donar-los resposta.

"Hem de prendre riscos, sortir del confort de la facilitat dels nostres temes i metodologia tradicional". Amb aquestes reflexions iniciaven, Carles Garcia i Josep Maria Romero, la presentació d'un projecte que, sense dubte, ens oferiria el vessant pràctic de tot el que anteriorment Ismael Blanco havia definit.

L'experiència del Museu de les Cases Barates del Bon Pastor (Museu d'Història de Barcelona) exemplifica, d'una manera clara i entenedora, aquesta nova manera d'entendre el museu. Una proposta on la participació ciutadana no només ha estat una més de les moltes metodologies de treball, sinó que ha generat el relat patrimonial d'aquest nou centre del museu barceloní.

Per a qui no el conegui encara, i com a petit resum per contextualitzar el cas, el barri del Bon Pastor, ubicat a la vora del riu Besòs, va ser construït el 1929, en un context en què la manca d'habitatge obrer i l'augment del barraquisme reclamava l'adopció de mesures. És llavors quan es crea aquest conjunt d'edificacions (juntament amb altres quatre i

sempre en situacions perifèriques de l'entorn de Barcelona), seguint un model de cases d'una planta d'entre 36 i 64 m². Aquest barri, de 784 cases, al llarg del segle XX, va tenir una urbanització i dotació de serveis molt lenta i una arribada tardana de bones connexions de mobilitat amb la ciutat. Després de processos complexos i participatius es va acordar, per part del veïnat, la substitució de les cases per pisos socials. Des de llavors, i fins al seu real·lotjament, el veïnatge va iniciar un procés paral·lel de reivindicació per a la conservació de la memòria col·lectiva a través d'una de les illes de cases del barri.

El Museu d'Història de Barcelona s'hi va incorporar posteriorment aportant recursos, coneixement tècnic i capacitat de gestió; tot configurant un model en què la comunitat deixa de ser únicament objecte d'estudi per convertir-se en protagonista activa del projecte. El llarg recorregut, de més de tretze anys, necessari per a materialitzar-lo, posa de manifest que la participació real requereix temps, continuïtat i confiança mútua.

La documentació d'arxiu, les fonts orals, les fotografies familiars, els objectes cedits i el treball de camp, van permetre generar una narrativa que integra el coneixement acadèmic amb la memòria viscuda. L'equipament combina dues funcions. D'una banda, una proposta expositiva sobre la història de l'habitatge popular a Barcelona, on es mostra una recreació dels habitatges en quatre moments històrics diferents, realitzats mitjançant els objectes cedits pels mateixos veïns i veïnes. D'altra banda, incorpora espais destinats a la vida comunitària. Aquesta aproximació, entre institució i ciutadania, és la que contribueix a reforçar el sentiment de pertinença del barri i a incorporar la història d'un territori tradicionalment perifèric dins del relat global de Barcelona.

Ara bé, l'experiència també evidencia alguns dels límits dels models participatius que bé havia avançat Ismael Blanco. L'èxit de l'actuació s'entén per l'existència d'un moviment veïnal consolidat, amb un objectiu compartit durant molts anys i a la implicació sostinguda d'una institució amb recursos suficients. Inevitablement, això ens obliga a qüestionar-nos fins a quin punt aquest model és reproduïble en contextos menys estructurats o amb un teixit comunitari més feble.

La cogestió, presentada com un dels principals valors del treball executat, constitueix probablement el repte més important de futur. Mantenir viu aquest model exigirà preservar la implicació ciutadana més enllà de la inauguració o dels primers anys de recorregut de l'equipament. S'han de garantir mecanismes de renovació del lideratge comunitari i assegurar que el compromís institucional es mantingui en el temps. En aquest sentit, el cas del Bon Pastor demostra que els museus poden esdevenir espais de construcció col·lectiva de memòria i d'identitat, però també recorda que aquests processos només es consoliden quan la col·laboració deixa de ser una activitat puntual per convertir-se en una forma estable de governança compartida.

Trobar el centre: projectes comunitaris del Museu de Montcada i Reixac

Ponència d'Adrián Soler

L'exposició de l'Adrián Soler va posar de manifest, dos fets a destacar.

El primer, la forma, que bé podríem dir magistral, en què va ser capaç d'aglutinar i sintetitzar el volum d'informació que va presentar i sense la qual, com a context de partida, no hauria estat possible entendre l'abast, la complexitat i la repercussió dels projectes que va presentar.

L'altre fet és que la implicació de les comunitats, moltes vegades, no arriba per part de grups aliens a l'organització. Són els seus professionals, que tot i partint d'una realitat complicada —dimensions d'equipaments reduïdes, manca de recursos, estructures modestes o limitacions en l'autogestió—, empesos per la vocació i la voluntat, provoquen un gir de 180° a les dinàmiques habituals dels museus per a convertir-los en un enllaç comunitari on poder construir una identitat conjunta.

Aquest és el cas del Museu Municipal de Montcada i Reixac.

El municipi, situat a la comarca del Vallès Occidental, es troba en una zona estratègica, a la vall baixa del riu Besòs. Es tracta d'un dels cinc municipis integrats a l'Eix Besòs, on es troben setze dels vint-i-cinc barris més vulnerables de tota l'àrea metropolitana. Amb aquesta dada com a capçalera, incideix amb més força el fet que el 20% del total de la població de Montcada es troba justament en aquesta situació.

Aquesta xifra, segons va explicar l'Adrián Soler, és fruit de les dinàmiques de la reconversió industrial, els moviments migratoris vinculats a les indústries emergents dins d'un context rural, l'arribada del tren (amb la seva conseqüent connectivitat amb Barcelona) i la transformació del paisatge, vinculats a l'explotació de l'aigua i al riu Besòs; intervencions que han perdurat fins als nostres dies.

Com a resultat de tot plegat, i amb la mirada posada al present, ens trobem amb un territori completament transformat que permet realitzar una lectura crítica per comprendre les realitats presents i els processos que l'han generat. Aquest, segons Adrián Soler, ha de ser el relat del museu. S'ha de trencar amb l'esquema cronològic al qual la tradició ens ha acostumat i que deixa "fora del centre" persones, processos, col·lectius i fins i tot èpoques històriques fonamentals per entendre la ciutat.

En aquest marc es configuren els dos projectes presentats. El primer, Memòria Visual de Montcada, té com a objectiu recuperar i preservar la memòria popular dels barris mitjançant la recopilació, digitalització i documentació de fotografies procedents de fons familiars. L'actuació es basa en la intervenció del veïnat i en la construcció col·laborativa d'un arxiu digital obert concebut com un recurs per a activitats educatives, culturals i de recerca. El segon projecte, HIDROpolis, centra la seva atenció en la relació entre la ciutat i l'aigua, especialment en l'entorn del riu Besòs, per promoure processos de reflexió col·lectiva, sobre el paper dels espais fluvials en el desenvolupament del paisatge metropolità, a través d'activitats de descoberta.

Ambdós treballs presenten un mètode comú: actuar a partir de problemàtiques i realitats actuals per generar coneixement de manera col·laborativa; trencant amb el paternalisme institucional i establint un retorn clar, útil i accessible cap a les persones i els col·lectius que hi participen.

És de vital importància, doncs, analitzar el context social i territorial abans de definir les actuacions i de treballar amb entitats i xarxes. Tot i que potser pot semblar evident, fer aquesta pausa per reflexionar, i per articular de quina manera es posiciona el museu davant de la seva realitat comunitària, és essencial per generar relacions de confiança i trobar aquells “amics coneguts”, que deia l’Adrián, que ens ajudaran a combatre la inseguretat i poder tirar endavant iniciatives com aquestes.

L’experiència presentada pel director del Museu Municipal de Montcada i Reixac torna a incidir de ple en una realitat ineludible: la participació comunitària es presenta com un procés complex, amb dificultats per a representar equilibradament els diferents col·lectius i amb la responsabilitat afegida: evitar que la col·laboració amb les entitats provoqui una càrrega extra i sense cap efecte per als seus integrants.

Tot i els impediments que s’han esmentat al començament del text, els museus locals poden esdevenir —i veient aquests dos projectes podem afirmar amb tota seguretat que esdevenen— espais de generació de coneixement compartit, de vincles comunitaris i de reflexió crítica sobre el territori.

Tal com titula la ponència, el camí per aconseguir-ho es basa en situar “al centre” les persones, barris i memòries sovint poc representades en els relats patrimonials convencionals.

Co-producing the Migration Museum

Ponència de Mona Jamil

El Migration Museum del Regne Unit és una institució creada amb l’objectiu d’explicar la migració com un element central de la història britànica i de promoure una comprensió més empàtica i inclusiva dels processos migratoris.

Per exemplificar la seva labor, Mona Jamil va iniciar el seu discurs llençant una pregunta a l’aire: quin vincle tenim amb la migració? D’aquesta manera, en menys d’un minut, va avançar-nos el pilar principal de la seva línia d’actuació, objectius i la potent transversalitat sobre la qual estaven treballant. Orígens, viatges, llars, experiències, tradicions, noms... en definitiva, persones. I són les persones, amb les seves històries, les que narren, omplen i donen sentit a cada racó del museu.

Així doncs, aquest museu, que va començar com a projecte itinerant, sempre s’ha basat en aquestes històries personals, la col·laboració i la creació de llocs de trobada i reflexió. Aquesta iniciativa guanyarà embranzida amb l’obertura del nou edifici, que n’esdevindrà la seu principal i que, de ben segur, va sorprendre i deixar amb la boca oberta a més d’un dels assistents; no només per l’envergadura de les instal·lacions sinó també pel pla d’usos previst per a cadascun dels sectors que va mostrar.

Deixant plànols i arquitectura a banda i tornant a l'esfera museística, mitjançant exposicions, activitats educatives i programes comunitaris, el museu utilitza temes universals com el menjar, el treball, l'educació o la vida quotidiana per explicar com ha contribuït la migració a configurar la societat britànica contemporània. Com a exemple d'això, ens va mostrar un muntatge escenogràfic amb pots d'aliments on, a l'etiqueta, hi havia redactada una vivència d'una persona migrada envers aquell aliment. Aquest enfocament transforma un tema fàcilment comprensible per a tothom en experiències humanes autèntiques i sobretot compartides, la qual cosa permet generar espais d'empatia entre persones de procedències diverses.

L'aposta per la participació és sens dubte l'element clau que impregna cada actuació que lideren. Iniciatives com el People's Panel o els programes de comissariat comunitari incorporen ciutadans, artistes i col·lectius diversos en la definició dels valors, els continguts i les activitats del museu.

Tal com es pot detectar, la necessitat de superar els models tradicionals que han mogut els mecanismes interns dels museus és una realitat compartida, no només a l'àmbit territorial sinó que també existeix a la resta d'institucions internacionals; tots cerquem, d'una manera o altra, noves formes de coproducció, on les comunitats participen activament en la generació dels relats.

No obstant això, tot i que a vegades ens emmirallem amb allò que es fa fora de les nostres fronteres, l'experiència presentada per Mona Jamil no està pas exempta d'interrogants. Tot i l'ambició participativa del programa, va quedar oberta la qüestió de fins a quin punt existeix una incidència real per part de la població en les decisions estratègiques de la institució. De la mateixa manera que vam veure amb les anteriors ponències, models com aquest requereixen d'un esforç considerable de mediació, coordinació i implicació sostinguda que pot resultar difícilment reproduïble en institucions amb menys recursos o capacitat organitzativa.

No va quedar sense esment la dimensió política que inevitablement acompanya el treball sobre la migració en el context actual. Davant l'augment dels discursos antimmigració, el museu assumeix una funció explícita de promoció del diàleg, de foment de la inclusió i promotor de la comprensió intercultural. Aquesta aposta reforça la seva rellevància social, tant pel paper com a agent actiu per a la construcció de valors democràtics com perquè el situa a dins d'un debat social i, alhora, profundament impregnat per ideologies polítiques de tota mena..

Els relats museològics, tot i que sí que treballen temes que cerquen generar ponts, vincles, identitat col·lectiva, etc. encara s'exposen i es difonen des d'una perspectiva academicista que construeix inconscientment una barrera, un mur, entre allò que es pretenia transmetre i el que el públic s'endú cap a casa. L'encert del Museu de la Migració és demostrar que les històries personals, narrades des del tu a tu, són l'eina més poderosa per generar empatia i cohesió social.

Garantir que aquesta participació sigui realment transformadora i sostenible a llarg termini, tant per als actors locals implicats com per a la mateixa institució, és i serà per tots aquells que s'aventurin a repetir aquest model, el principal obstacle a superar.

El Museu de l'Empordà. Accions amb i per a la comunitat

Ponència d'Eduard Bech-Vila

Hem de renovar el museu. Hem de redefinir l'exposició... I si preguntem a la ciutadania què és el que espera?

Amb aquesta frase es podria resumir l'aventura, amb què el Museu de l'Empordà ha sacsejat cadascun dels fonaments amb els quals tradicionalment es definia als espais museístics.

L'actuació s'emmarca en una estratègia institucional basada en quatre principis per ser un museu: sorprenent, participatiu, inclusiu i connectat; pilars amb els quals la pràctica museogràfica s'havia d'alinejar.

Davant la necessitat de renovar l'equipament, inaugurat l'any 1971, marcat per anys de manca d'inversions, la institució va optar per replantejar no només els espais físics, sinó també la manera d'interpretar i presentar la seva col·lecció al públic.

L'element central de la proposta és la incorporació de la participació ciutadana en la definició dels continguts expositius, que es va realitzar mitjançant grups focals, enquestes, sessions de treball internes i consultes amb experts. El resultat de la consulta, d'entrada, va generar tota mena de pors i dubtes, segurament molts d'ells compartits amb els expressats per altres ponents al llarg de les jornades. La diversitat d'opinions recollides va requerir d'una feina posterior de selecció, interpretació i sobretot traducció museogràfica per part dels professionals del museu. Havien de ser integrades dins d'un mateix relat sense perdre rigor ni la qualitat del discurs expositiu. Així és com es va aconseguir identificar les principals inquietuds i interessos de l'entorn social: endinsant-se en un procés de desconstrucció del concepte de museu que portem, podríem dir, gravat al subconscient. Aquest procés va conduir cap a la redacció d'un guió museològic, redactat per Margarida Loran, i finalment la redacció del projecte museogràfic executiu, que és el que podem conèixer actualment durant la visita.

Ja durant la primera fase es van identificar dos grans conceptes: "llocs" i "persones", i són els que, aprofitant l'estructura de l'equipament, s'articulen separadament a cadascuna de les plantes. D'aquesta manera es trenca amb la presentació usual dels museus d'art, de relatar des d'un vessant cronològic, per modificar la lectura cap a una mirada més temàtica de la col·lecció a partir de qüestions contemporànies com la identitat, la diversitat, el paisatge, la igualtat o el medi ambient.

La voluntat de situar les preocupacions de la societat actual al centre de la interpretació museística, dota inequívocament el projecte museogràfic del Museu de l'Empordà d'un valor afegit els relats que es puguin succeir en aquesta nova exposició que, igual que les inquietuds personals, canviarà, es transformarà i no serà estàtica. Els nous diàlegs entre obres de diferents èpoques pels quals aposta, i la voluntat de generar lectures més

obertes, dinàmiques i sobretot connectades amb el present, pot esdevenir la ruta per apropar la història de l'art a públics que no se senten interpel·lats pels discursos tradicionals.

Més enllà de la nova exposició, l'experiència ha tingut un impacte sobre la resta de l'activitat del centre. Els programes educatius, les iniciatives de mediació, els treballs amb joves, les activitats vinculades a la salut o els programes públics, mostren una voluntat clara de generar connexions, de manera continuada, amb diferents col·lectius i de convertir el museu en un espai de trobada i participació cultural.

Ens trobem en un moment de canvi, i per descomptat que aquestes ruptures amb els formats clàssics de discursos museístics, poden no ser del gust de tothom. Es van manifestar, al llarg del torn de preguntes, els dubtes que hi giren al voltat. El primer d'ells, l'impacte que, exposicions on es prioritza la temàtica i una experiència més interpretativa de les obres, pot tenir en la pèrdua d'una visió cronològica en l'evolució artística en aquells públics menys especialitzats.

Amb la qual cosa ens podem preguntar: cal que tots els museus d'art siguin llibres d'història on es replica la mateixa informació abans de fer esment del context local? Existeixen fórmules intermèdies entre el model escollit pel Museu de l'Empordà i els més tradicionals? Si realment treballem en xarxa, no valdria més la pena que els espais més petits treballassin en la línia de complementar els discursos generals i generessin experiències alternatives, que no encaixen fàcilment amb els relats més contextuals i tradicionals? I si, endinsats en una societat on cada cop més es difon la informació simplificant-la en conceptes independents, cal encaminar-nos cap a un model nou de lectura dels continguts? I si els museus són els que han de conservar en els seus discursos i relats, els enllaços entre aquests temes que cada cop s'individualitzen més?

Com veieu per aquest mar de preguntes, com presentar els relats museístics continua sent una qüestió oberta dins de la museologia contemporània.

El que sí podem afirmar és que el Museu de l'Empordà, en permetre que la comunitat s'endinsi en les profunditats del seu cor, compleix amb tot allò que promet: és un museu sorprenent, participatiu, inclusiu i connectat amb el seu públic.

¿De quién es el museo? Tensiones y aprendizajes desde la Ciudad Autoconstruida, sur de Bogotá, Colombia

Ponència de Güiza Moya

Les intervencions a les jornades no es van constrènyer a la realitat museística del continent europeu. Vam creuar l'oceà per poder escoltar l'experiència comunitària que Güiza Moya, treballador del Museo de la Ciudad Autoconstruida de Ciudad Bolívar (Bogotà) va compartir amb tots nosaltres.

Igual que ocorre amb moltes de les experiències presentades al llarg d'aquests dos dies intensos, el context és fonamental perquè la implicació ciutadana estigui present a les entranyes del museu. En aquest cas, ens va presentar com el procés de creixement urbà de Bogotà, i especialment de Ciudad Bolívar, marcat per l'autoconstrucció dels

barris perifèrics i les desigualtats urbanes, ha generat el que és una llarga tradició d'organització i mobilització veïnal que es trasllada a cada factor de la societat; on el museu no n'és pas una excepció i és el resultat de la construcció col·lectiva de memòria i, alhora, de reivindicació de dret a la ciutat.

Diapositiva a diapositiva, Güiza Moya va ensenyar-nos com aquesta gran càrrega emocional i reivindicativa dels habitants és alhora l'element clau de la seva identitat col·lectiva.

Es van destacar els efectes de l'activitat minera i les conseqüències socials i ambientals, així com l'impacte de la proximitat de l'abocador de Doña Juana; tot això convidant-nos a reflexionar sobre les desigualtats vinculades amb el desenvolupament urbà. Un altre element que va destacar va ser la implantació del telecable TransMiCable, el qual ha tingut un impacte important sobre la vida quotidiana dels habitants. D'una banda, n'ha suposat una millora en la mobilitat i la connectivitat però, també advertia i qüestionava qui era l'autèntic beneficiari d'aquesta inversió. Aquest fenomen no és un fet aïllat i, amb molta seguretat, ens evoca a altres exemples on clarament es veu que la transformació del territori no sempre va de la mà d'una millora de les condicions de vida de la seva població.

Donada per acabada la secció, potser, més reivindicativa de la ponència, i que de fet era context obligatori a posar sobre la taula abans de començar, va entrar a parlar del museu. La institució, aquí, en tant que espai físic, és només una part d'un procés que va començar molt abans, mentre es construïa l'equipament. Es van impulsar punts de trobada i diàleg amb veïns, col·lectius i organitzacions per definir quins relats havia d'acollir el centre museístic i quina havia de ser la seva funció dins del territori; es va destacar de nou la importància de la generació i transmissió dels relats comunitaris, una idea recurrent a la resta de ponències que van participar a les Jornades.

Repasant les seves aportacions es desprèn que aquesta manera de generar el discurs, tot i que des d'una mirada diferent a la que ens oferia el Museu de l'Empordà, també qüestiona la visió tradicional dels museus com a institucions que seleccionen i transmeten coneixement de manera unidireccional, i proposa un model basat en la cocreació i la participació activa de la població.

Una de les principals qüestions que sorgeixen d'organitzacions d'aquesta tipologia, amb un fort component d'activisme social i d'incidència política és que, si bé reforça la vinculació amb el territori, on queden els límits entre la funció cultural, educativa i política de les institucions?

La mateixa pregunta que dona títol a la ponència, *De qui és el museu?*, posa de manifest l'estira i aflixa permanent entre la gestió institucional de l'equipament i l'aspiració que aquest sigui realment apropiat i definit per la comunitat. Aquesta experiència convida a pensar sobre aquesta nova forma d'entendre els museus, amb un paper social més destacat que no pas el de divulgador de coneixement usualment adscrit. També ens fa pensar i raonar sobre les problemàtiques vinculades a aquesta nova manera de fer museu: una participació realment representativa, evitar el monopoli del relat col·lectiu

per actors concrets i, també, assegurar-ne la sostenibilitat sense perdre la connexió amb el territori que hi dona sentit.

El patrimoni ha de deixar de centrar-se exclusivament en la conservació d'objectes per esdevenir un procés viu vinculat a les persones i a les seves trajectòries.

Tal i com va afirmar Güiza Moya: "*Narrarnos es sanarnos*"

La recuperació i la transmissió de memòries no s'ha d'entendre com una tasca amb un vessant purament patrimonial, també s'ha de veure com una eina potent per reforçar la identitat col·lectiva, visibilitzar experiències sovint ignorades i generar processos de reconeixement mutu.

With the community and for the community: the Experience of Kalamaja Museum

Ponència de Maibel Napa i Tuuli Silber

És necessari un museu? Quin tipus de museu voleu?

Amb aquestes dues preguntes tan simples, el museu de la ciutat de Tallinn (Estònia) iniciava, l'any 2018, un procés de consulta pública que va marcar la seva redefinició cap al Museu comunitari de Kalamaja, deixant clara la voluntat ferma de situar les persones al centre del projecte museístic futur.

Així obrien Maibel Napa i Tuuli Silber la seva presentació, marcant l'inici del darrer dia de les jornades.

A partir d'enquestes, grups de discussió, entrevistes i processos de recollida de memòria oral, fotografies i objectes, el museu va construir una exposició permanent basada en les experiències dels residents del barri. La col·laboració no es va aturar pas aquí, sinó que es va estendre també al període de reforma de l'edifici, mitjançant exposicions a l'aire lliure, campanyes creatives de recollida d'objectes i múltiples iniciatives que mantenien viu el contacte amb els grups socials abans, fins i tot, de la inauguració oficial de l'edifici.

Aquest enfocament va permetre transformar l'equipament en un espai de representació de la vida quotidiana del barri i no únicament en un contenidor asèptic de patrimoni desvinculat dels qui en són els legítims hereus.

El canvi de direcció de la institució va lligat, alhora, amb la transformació urbana que vivia Kalamaja, on el barri va passar de ser una zona obrera a un lloc atractiu i valorat per la ciutat; on el museu adquiria la funció de preservació de la memòria local.

Des de la seva obertura el 2021, el museu ha continuat desenvolupant una intensa activitat comunitària: tallers de cuina, clubs de lectura, vetllades de narració oral, visites guiades conduïdes per residents, exposicions comissariades per membres de la comunitat, programes escolars i activitats intergeneracionals, etc. formen part d'una programació que busca reforçar la cohesió social i consolidar el museu com un espai de trobada. És notòria, doncs, la capacitat de l'organització per generar múltiples formes

de participació, cosa que permet, a més a més, que cada persona pugui implicar-se segons els seus interessos, disponibilitat i nivell de compromís.

Malgrat això, i com bé sabem que passa amb qualsevol mena de relació, aquestes s'han de cuidar i la dimensió relacional d'iniciatives com aquesta no és pas petita. L'equip del museu ha de ser capaç de mantenir vius aquests vincles. Un tracte constant i de qualitat amb un gran nombre de participants exigeix temps, recursos i una habilitat de mediació que, potser, no són imitables en altres contextos culturals i on les relacions individuals i grupals potser s'articulen d'altres maneres. A més, el fet que el museu operi en un barri amb una identitat molt marcada i una forta mobilització comunitària planteja nous interrogants: fins a quin punt aquest model podria traslladar-se, amb el mateix èxit, a territoris menys cohesionats o amb una compromís ciutadà més limitat? De nou ens trobem que el gran hàndicap per al naixement, èxit i sostenibilitat d'aquest model radica en el seu context social.

La participació, com hem anat veient, és molt més que una eina complementària i pot esdevenir, tal i com passa al Museu de Kalamaja, el pilar principal sobre el qual construir la institució. En el cas de Kalamaja, les persones no només aporten continguts, sinó que contribueixen a definir activitats, lideren visites, impulsen exposicions i participen activament en la definició de la identitat del projecte; una redefinició en tota regla de les relacions entre museu, patrimoni i comunitat.

Museu Arxiu Tomàs Balvey de Cardedeu: un Museu Obert

Ponència de Marta Núñez

De la mà de la Marta Núñez, del Museu Arxiu Tomàs Balvey de Cardedeu, vam conèixer com un museu local ha convertit la relació amb els col·lectius en un dels eixos centrals de la seva identitat.

Sota el lema "Museu Obert" la institució reivindica la seva dimensió local com a punt de partida per al desenvolupament de qualsevol iniciativa vinculada al patrimoni, l'educació, la salut, el benestar i la participació ciutadana. Lluny de plantejar la comunitat com una línia de treball específica, aquesta impregna de manera transversal les activitats i projectes del museu.

En un context de transformació institucional marcat per canvis d'equip, de lideratge polític i d'estructura administrativa, el desenvolupament d'un pla d'accessibilitat i posteriorment d'un pla estratègic, es va convertir en l'excusa i alhora oportunitat per repensar el paper la institució i ordenar-ne les prioritats. La metodologia emprada en aquest procés es va sustentar en la intervenció de persones amb diversitat funcional, professionals municipals, centres educatius, entitats i ciutadania; fet que va permetre construir una visió compartida sobre el futur de la institució.

Prenent com a base el pla d'accessibilitat, van decidir no només superar les barreres físiques o adaptar-ne els continguts, sinó també fer partícips a les persones en la definició dels projectes i la presa de decisions. Les primeres passes cap a un model de cocreació i governança més participativa.

El concepte de Museu Obert és molt ampli i pot incloure des de la revisió crítica de les col·leccions amb perspectiva de gènere, classe i origen social; fins als programes educatius consensuats amb les escoles; o les activitats de salut i benestar, desenvolupades amb agents locals; com a mostra d'algunes de les accions que porten a terme. Totes les actuacions exemplifiquen una manera de treballar basada en la col·laboració continuada amb el territori.

Fent comparativa amb un hobby personal de la ponent, la idea de "*teixir comunitat*", recurrent al llarg de la intervenció, sintetitza aquesta voluntat de construir el museu a partir de les relacions i les complicitats que aquest genera amb el seu entorn.

Tanmateix, és innegable que bona part de l'activitat descrita depèn d'un elevat grau d'implicació personal de l'equip i d'una xarxa de col·laboracions sostinguda principalment per vincles de confiança. Aquesta proximitat constitueix una gran fortalesa, però també evidencia una certa fragilitat, ja que molts dels projectes poden quedar vinculats a persones concretes i a la seva capacitat de mantenir vius aquests vincles al llarg del temps. Seguint aquesta línia, i com a mecanisme per a trencar aquesta dinàmica, és fonamental, tal com va sorgir al posterior debat, que l'equip professional, on s'inclouen treballadors externs, d'atenció al públic, equips de mediació... estigui cohesionat. Amb aquesta observació s'afegia un element més al concepte de participació treballada al llarg dels dos dies de les jornades, posant l'accent en aquesta ocasió, no només en els destinataris sinó també en les condicions internes que fan possible aquest treball.

El conjunt de les actuacions que va mostrar Marta Núñez revela un museu que ha assumit la participació i la proximitat com a principis estructurals del seu funcionament; una institució on s'entén que la comunitat no és una línia de treball específica sinó una manera de concebre la institució.

El model continuarà si es donen canvis organitzatius que afectin les relacions establertes? És difícil preveure el futur, però en el cas del Museu de Cardedeu, sembla que aquesta senyal d'identitat del centre i dels seus treballadors, tan ben teixida, serà complicada de desfer.

Instruments de l'Ànima. Matèria i esperit a l'Edat Mitjana i avui

Ponència d'Oriol Picas

Instruments de l'ànima, un projecte desenvolupat pel Museu d'Art Medieval de Vic (MEV), té per objectiu explorar noves formes de relació entre patrimoni, espiritualitat contemporània i participació ciutadana.

A vegades el que comença com una proposta habitual per al dia a dia d'un museu, com ho és una exposició, acaba "transcendent a un altre pla". En aquest sentit, una mostra d'objectes litúrgics medievals va evolucionar cap a una reflexió més àmplia sobre la diversitat ideològica i religiosa a la ciutat de Vic i, sobretot, sobre el paper que pot jugar el museu en la construcció de ponts entre col·lectius diversos.

Amb aquesta entrada, començava Oriol Picas, la seva intervenció.

Convé remarcar que aquesta actuació no sorgeix del no-res. Parteix d'una constatació derivada del pla estratègic del museu i de l'anàlisi del context social d'Osona: una part important de la població d'origen estranger no participa habitualment en les activitats culturals del territori ni en els espais museístics. Davant d'aquesta realitat, el museu va decidir utilitzar les seves pròpies col·leccions com a punt de partida per establir un diàleg amb les diferents tradicions espirituals presents a dia d'avui a Vic.

La pregunta central al voltant de la qual s'articula la iniciativa és senzilla, però potent: si els objectes medievals permetien expressar la relació amb el "món espiritual" fa mil anys, quins són avui els instruments de l'ànima de les diferents comunitats que conviuen a la ciutat?

A partir d'aquest punt de partida, el museu va iniciar un llarg procés de contacte amb comunitats musulmanes, sikhs, evangèliques, animistes, budistes i altres formes de religiositat contemporània. Aquest treball es va desenvolupar amb el suport de mediadors i es fonamentà en l'escolta, la documentació i la construcció progressiva de relacions de confiança. Posteriorment, diversos artistes contemporanis van incorporar-se al projecte per desenvolupar processos creatius inspirats en aquestes experiències i generar noves interpretacions sobre la relació entre matèria, espiritualitat i identitat.

El punt fort d'aquesta iniciativa és la capacitat de connectar la missió patrimonial del museu amb una realitat social contemporània, sense renunciar a la identitat de la institució. Lluny d'abandonar les col·leccions medievals, les utilitza com a eina per obrir preguntes sobre la diversitat cultural i espiritual de la societat actual. Aquesta aproximació permetia ampliar el significat dels objectes patrimonials i situar-los en diàleg amb problemàtiques presents per a convertir el patrimoni en un recurs actiu de reflexió col·lectiva.

Tot això és un treball a llarg termini. Requereix molt temps. Oriol Picas va incidir en aquesta realitat. Com es va anar veient al llarg de les intervencions, les relacions amb l'entorn social no són una mera formalitat. Han de ser de qualitat, de confiança i únicament quan en resulten veritablement significatives és quan se'n poden collir els fruits. S'ha de treballar des de la proximitat, posar el focus d'atenció al procés i no pas

als resultats immediats (una dificultat ben arrelada en la societat de la immediatesa en què vivim). Hem de fugir de la idea que l'èxit es troba en un bon resultat. De vegades l'èxit radica en l'aprenentatge, la incorporació de noves persones i de nous col·lectius a la vida ordinària del museu. Tot i que... si tot surt bé, millor, no? Aprofitava el ponent per fer broma.

La polèmica va ser servida al torn de preguntes, sobretot en relació amb com s'ha de treballar, o si és correcte de fer-ho, amb les comunitats a partir de la seva identitat religiosa. La resposta a aquesta primera observació per part del ponent va ser reivindicar la coherència que aquesta decisió guarda amb la naturalesa de les col·leccions del museu. No obstant això, també es van formular interrogants sobre com es construeixen les identitats col·lectives en una societat plural i laica, i sobre el risc de reduir la complexitat de les persones a una única dimensió de la seva experiència.

Aquesta combinació entre patrimoni històric, creació contemporània (amb la incorporació d'artistes com a facilitadors de processos de trobada i interpretació compartida) i treball comunitari, converteix aquest projecte en una actuació especialment singular dins del panorama museístic català i exemplifica com un espai especialitzat en l'art medieval pot intervenir en debats socials contemporanis sense perdre la seva identitat.

Rescatant la memòria compartida: museus, patrimoni familiar i participació ciutadana

Ponència de Clara Pérez

29 d'octubre de 2024. La depressió aïllada de nivell alt o DANA provoca unes pluges extremes que desborden rius i barrancs; provocant inundacions catastròfiques al País Valencià, especialment greus a la província de València: dos-cents vint-i-nou morts, més de dos mil sis-cents ferits, i abundants danys materials que situen aquest desastre com un dels pitjors de la història d'Espanya.

D'entre totes les pèrdues materials, n'hi havia una que silenciosament s'endua la memòria individual, familiar i col·lectiva de tota la població. Les fotos mullades i enfangades per la DANA s'estaven perdent i, amb la seva degradació, milers de records s'esborrarien per sempre més.

És en aquest context d'emergència social quan, des de la Universitat de València i altres institucions acadèmiques, professionals i patrimonials, s'impulsa una xarxa de laboratoris distribuïts pels territoris afectats, entre els quals hi ha el Museu Comarcal de l'Horta Sud. Aquest va posar les seves instal·lacions i recursos al servei de la recuperació de fotografies familiars afectades per les inundacions.

Aquesta decisió ha transformat la funció del museu, que va passar de desenvolupar la seva activitat cultural habitual, per convertir-se en una plataforma de resposta comunitària davant una emergència social.

Amb la iniciativa *Salvem les Fotos*, presentada per la Clara Pérez, podem veure com la funció social del museu, de cohesió social, de divulgació cultural, de lloc de trobada de

generar vincles... va molt més enllà del que habitualment estem acostumats a veure. També ha esdevingut una importantíssima eina social, capaç de socórrer necessitats de la societat en situacions tan crítiques com aquesta.

Pràcticament tots els espais del museu s'han habilitat per a la recepció, assecat, neteja, documentació i restauració de fotografies. Aquesta mobilització ha estat possible gràcies a la implicació de centenars de voluntaris, professionals, estudiants, empreses i administracions que ho contribueixen a fer viable.

Inevitablement, mentre sentia parlar a la Clara no podia parar de recordar tots aquells moments en què, en algun moment després d'un dinar familiar, algú treia un vell àlbum de fotografies i recordàvem cares, llocs, orígens, històries que només es poden recordar a través d'una postal... moments en els quals, a poc a poc, es teixeix la història familiar. En referir-nos al patrimoni, potser primer es pensa en aquells elements que il·lustren la història col·lectiva. Però aquestes fotos familiars i domèstiques, lluny de ser únicament objectes personals, formen part també de la memòria, del llegat. En definitiva, de la identitat.

Aquesta mirada amplia la noció tradicional de patrimoni i situa les persones al centre de la intervenció; on la recuperació de les imatges no es planteja només com una tasca tècnica de conservació, sinó també com una contribució als processos de reconstrucció emocional i de reparació simbòlica de les persones afectades.

Cal remarcar però, que l'assumpció d'aquesta nova tasca per part del museu situa, tant la institució com el seu personal tècnic, en una situació de desgast perillosa. En un context general de recursos limitats, en què el Museu Comarcal de l'Horta Sud no n'era pas una excepció, les dificultats per assumir una operació d'aquesta magnitud es posen de manifest. Només se'n pot entendre la sostenibilitat per la capacitat de mobilitzar voluntariat, obtenir finançament extraordinari, i activar xarxes de col·laboració, i, sobretot, per haver suspès la totalitat de la programació i activitat museística.

La darrera ponència de les Jornades no va passar desapercibuda. Crec que no m'equivoco en dir que més d'un dels assistents vam sentir un nus a la gola mentre escoltàvem l'experiència de la Clara Pérez. Iniciatives com aquestes permeten projectar els museu com una institució més connectada i mostrar una dimensió més profunda i emocional per a la reconstrucció social d'un territori.

Conclusions de la Taula Rodona

Moderadora: Carola Castellà

Participants: Pep Marès, Txema Romero i Neus Ribas

La taula rodona, que va servir de cloenda de les jornades, va oferir tot un seguit de reflexions sobre el paper dels museus com a punts de trobada, participació i cohesió social.

Partint de la idea de infraestructura social, introduïda per Ismael Blanco el dia 3 de juny, el debat va explorar com aquestes funcions es poden traslladar de la teoria a la pràctica quotidiana dels equipaments culturals.

Els participants van coincidir a defensar que els museus locals mantenen una relació històrica amb el territori i amb la població, i que aquesta proximitat constitueix un dels seus principals valors. Tanmateix, es va reconèixer que les exigències actuals van més enllà de les funcions tradicionals dels museus i que també es demana, amb més força que mai, que siguin espais inclusius, generadors de participació, impulsors de projectes socials i facilitadors de processos comunitaris.

En aquest sentit, la primera qüestió plantejada per Carola Castellà, moderadora de la taula, ja va abordar el gran debat de la governança participativa als museus. Alhora, es va plantejar fins a quin punt els museus estan preparats per compartir aquests espais de decisió amb la ciutadania. Tot i que es va expressar una clara voluntat d'obertura, les intervencions també van evidenciar que aquesta reorientació continua trobant límits importants. La participació és àmpliament acceptada com a objectiu, però la cessió efectiva de poder continua generant dubtes i tensions, especialment quan entren en joc les responsabilitats professionals, la preservació patrimonial o les directrius institucionals.

Igual que van fer els companys i companyes que van precedir la taula rodona, es va remarcar que els processos comunitaris requereixen temps, recursos i continuïtat i que, en moltes ocasions, depenen de la implicació personal dels equips tècnics. Aquestes iniciatives, doncs, perillen davant de situacions de precarietat per manca de personal i sobrecàrrega de feina.

Tot plegat genera una situació molt contradictòria i angoixant per part dels museus, que han de donar resposta a unes expectatives socials molt elevades enfront de la capacitat real i marge d'acció de què disposen per assumir-les amb garanties suficients.

La conversa també va valorar la necessitat de treballar en xarxa amb altres agents del territori, des de biblioteques i centres educatius fins a serveis socials, entitats veïnals o centres de salut. Asseguraven així, que els museus no poden afrontar sols els reptes socials contemporanis, i que la construcció de comunitat només és possible a partir de relacions de col·laboració estables i sostingudes.

Aspectes com la possible concentració de la participació en determinats col·lectius, la gestió dels conflictes d'interessos o els límits de la governança compartida van aparèixer de manera tangencial i no s'hi va poder acabar d'aprofundir, però sens dubte

constitueixen les grans incògnites, i alhora reptes, que requeriran una reflexió més profunda en els anys vinents.

La consolidació d'aquest nou model de museu dependrà, doncs, no només de la convicció dels professionals, sinó també de la disponibilitat de recursos, dels canvis organitzatius i de la capacitat de construir formes de participació que vagin més enllà de la consulta puntual i esdevinguin veritables espais de corresponsabilitat ciutadana.

Els museus immersos en un procés de redefinició del seu paper social tenen una voluntat compartida: obrir-se a la comunitat.

Les portes estan mig obertes però cal continuar empenyent-les amb força.

Conclusions de les XXXVII Jornades de la Xarxa de Museus Locals

(Text de la relatoria de cloenda realitzada al final de la sessió)

Arribem al final d'aquestes jornades en què no només hem compartit experiències, sinó que s'ha posat de manifest la transformació profunda que estan vivint els museus en la manera en què els entenem i en com volem que ens entenguin.

I si bé, aquestes experiències, han estat molt enriquidores, crec que ho són més les preguntes que han sorgit i que ens durem cap a casa per reflexionar...

Al llarg d'aquests dos dies, ha ressonat amb força una idea essencial:

El museu, que històricament s'ha concebut com a la vitrina de la història, ja no es pot entendre únicament com un espai de conservació o exhibició. Tal com indicava l'Ismael Blanco, tot just al començament d'aquestes jornades, no som només espais contenidors d'activitats, emissors d'informació... Això, ha canviat.

Va explicar-nos a la seva presentació, sobre les infraestructures socials, el seu significat i del paper que hi juguen els equipaments culturals i, com bé la Carola Castellà ha resumit al començament de la taula rodona, que el museu, en tant a equipament públic, ara l'hem d'entendre com un espai "constructor de comunitat" un espai obert i inclusiu, intercultural, de garantia de drets, pròxim al seu públic, polivalents en la seva oferta d'activitats i proactius en la generació de vincles socials amb les comunitats que hi participen en el seu dia a dia, però també ser allà on s'afavoreixin la creació de vincles entre elles. En definitiva, un espai de referència per a la construcció de relacions socials, sense perdre la perspectiva de la realitat que hi juga la virtualitat a l'esfera social.

Aquesta redefinició no es genera automàticament, i tampoc d'una manera senzilla. Implica dirigir la mirada cap a nosaltres mateixos tot revisant com treballem, com ens estructuram i com jerarquitzem les relacions dins i fora de la mateixa institució.

Un dels conceptes que més s'ha repetit, i que podríem definir com l'eix central de les jornades, ha estat el de participació. Però sento, tal com ha sorgit en el debat de la taula rodona, que hem de tenir certa cautela amb aquest concepte. Fins a quin punt parlem de participació real? On establim el límit, si és que n'hi ha? Quines condicions marquem des de la institució? Les comunitats tenen una capacitat real d'incidir o només formen part dels projectes en caràcter consultiu?

Actuacions com la de les Cases Barates del Bon Pastor, presentat per en Carles García i en Josep Maria Romero, ens ha mostrat com amb la col·laboració de les institucions, es pot donar força a l'espurna iniciada per les Associacions, deixant-nos entreveure que hi ha fórmules perquè aquesta participació sigui efectiva. Hem vist projectes on no només és una aportació puntual; és una participació que construeix relats, cedeix memòria i dona sentit al museu, esdevenint l'element clau que el defineix. El Museu de la Migració del Regne Unit, que ens ha aprofitat Mona Jamil, el Museo de la Ciudad Autoconstruida a Ciudad Bolívar, Colòmbia, presentat per Güiza Moya i el Museu de Kalamaja, d'Estònia, presentat per Maribel Napa i Tuuli Silber, ens han il·lustrat en com el museu va construir-se fonamentalment per la participació comunitària, estant present

des del primer moment, i sent els seus membres els que han anat donant forma als valors, objectius i activitats de les institucions de qui esdevenen l'ànima i sense les quals no tindrien sentit.

Retornant ara al nostre territori, i potser, com a treballadora d'un petit museu local, sento justament que la transformació cap a aquesta nova manera d'entendre els museus, més participatiu i més proper a la realitat de les comunitats que l'envolten, és més orgànica, més natural que sorgeixi justament en els museus locals.

Diàriament, estem en contacte amb les escoles, amb les entitats, amb els veïns i veïnes del barri on tenim els nostres equipaments... ens transmeten opinions, neguits i molts cops, sense cap mena de filtre, tot allò que no els agrada o que podríem millorar...

Tenim un conjunt de companys de viatge coneguts, que hem d'aprofitar, com bé deia l'Adrián Soler a la seva intervenció, i que són els que fan possible que projectes comunitaris com el que vam veure ahir duts a terme des del Museu de Montcada i Reixac, siguin possibles i que no només quedin dins de les parets d'una sala d'exposicions, sinó que esdevinguin eines reals per a la societat.

Tot i aquest "avantatge" de partida no podem obviar els grans interrogants que tenim al nostre horitzó i que hem de revisar constantment:

Estem representant realment a la comunitat? I a quina?

Estem simplificant la complexitat social de les comunitats que ens envolten?

Coneixem el nostre entorn més proper, hem d'ampliar el cercle d'acció.

Sembla que part de la resposta a aquests dubtes la podem trobar en un altre element clau que ha voltat per aquesta sala al llarg d'aquests dos dies:

La cocreació, la cogestió: treballar plegats.

Aquesta eina, certament, pot ser de gran utilitat per incorporar a la diversitat que se'n escapa, que ens pot apropar nous relats que nodreixin i enriqueixin els discursos dels museus, ja no per explicar només el passat, sinó per entendre el nostre present i el patrimoni com una construcció plural de totes i tots, donant veu a col·lectius tradicionalment relegats.

El museu esdevindria, doncs, un espai de trobada, però també de diàleg constant.

D'exemples d'aquesta cocreació també n'hem vist. L'Eduard Bech-Vila, del Museu de l'Empordà, ens va mostrar la seva experiència amb el procés de creació de continguts de la nova exposició permanent i que ha traspassat a aspectes tan fonamentals com la política d'adquisició o d'exposicions del museu. O la Marta Núñez que, havent de sintetitzar molt tot allò que fan, ens ha apropiat la realitat del Museu de Cardedeu, que es defineix com un *museu obert*, on es focalitza la transversalitat a tots els projectes que impulsen, on escoles, serveis de salut i ciutadania, tenen veu i vot.

Això, que d'entrada sona molt bé, també implica més temps, més recursos, major complexitat i fins i tot topar amb resultats que no esperaven, tal com va indicar l'Eduard

Bech-Vila, o que poden entrar en contracció amb la visió que tenim de la mateixa institució. Del que, recuperant la pregunta amb la qual s'ha iniciat la taula rodona... Estem realment preparats, com a institucions per assumir això?

Veient les experiències presentades al llarg d'aquests dos dies sento que els museus locals, d'alguna manera, ja tenim interioritzat que a banda d'exposicions i objectes o obres d'art, som espais on les comunitats hi participen, hi col·laboren o fins i tot que hi construeixen els fonaments i pilars que el sustenten. No obstant això, la transformació va més enllà. Va també cap a què els museus esdevinguem una eina social a la qual poder recórrer, al servei de la població i que doni respostes a les necessitats actuals de la societat.

Experiències que hem vist avui, com la d'*Instruments de l'ànima*, presentat per l'Oriol Picas, o *Salvem les fotos*, presentat per Clara Isabel Pérez, ens ensenyen, més aviat ens recorden, el potencial que molts cops, ofegats pel dia a dia, oblidem que tenen els museus, i que tenim, com a eina social de cohesió, també una eina d'ajuda en situacions excepcionals.

Com bé hem vist al llarg d'aquests dies, no és pas un camí fàcil. Les companyes i companys que ens han mostrat els seus projectes no només ens han ensenyat la part maca i ben arreglada o uns resultats constructius amb els que emmirallar-nos. També han fet un exercici d'honestat i n'han compartit les dificultats amb les que s'han trobat, algunes potser fins i tot incòmodes d'exposar: són sostenibles en el temps els processos participatius? Fins a on podem exigir a les comunitats una implicació sense desgastar-les?

En aquest sentit, crec que la primera pregunta que ens hem de fer, i que engloba tot el que hem vist i parlat aquests dies és, en definitiva, la mateixa emprada, Güiza Moya, com a títol de la seva ponència:

De qui és el museu?

O més aviat... Qui són el museu? Qui el configura i li dona sentit?

La resposta a aquesta pregunta, que d'entrada ens pot semblar evident, tal com hem pogut veure, està plena de matisos i reptes. És ara, en aquest moment de gran transformació dels museus, on aspirem a ser més oberts, més permeables, més col·lectius i sobretot, més compromesos amb les comunitats, que n'hauré de donar resposta.

Tot el que hem vist aquí no són només idees, sinó pràctiques reals que ja estan transformant els nostres museus.

El repte, ara, és continuar aquest camí.